

POWSTANIE (127) *sb n*

o oraz a jasne, e pochylone.

sg *N* powstanie (23); -é (1), -(e) (22). ◇ *G* powstaniã (25). ◇ *D* powstaniu (14). ◇ *A* powstanie (49); -é (7), -(e) (42). ◇ *I* powstani(e)m (2) *RejPosWstaw*, *CzechEp*, powstanim (1) *ReszList*. ◇ *L* powstaniu (10).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde brak*.

I. Rzeczownik od „powstać” (124) :

1. Podniesienie się; consurrectio *Calep*, *Cn*; *assurrectio Cn* (60) : Consurrectio – Powstanie z drugim. *Calep* 250b.

Przen (54) : WSzelákiem ípólobem moy pánie raczyłeś doznác y doświadczyć wffythkich ípraw moich ták odpoczynienya mego iáko y powftánia moiego *RejPs* 206 [*przekład tego samego tekstu*] *LubPs* ee.

a) Zmiana dotychczasowego postępowania, poprawienie się, nawrócenie się (52) : Wywiedz mię ná wyłoká íkálę day powftánye. *LubPs* O6; Rácż węgle z ognym o wffechmocny Pánye/ Zá ty ich [*nieprzyjaciól moich*] złości thu rozrzucić ná nye/ Nych w on doł [*grzechu*] wpádną s kąd trudne powftánye *LubPs* ee2v; *RejPos* 30 *marg*; *RejPosWstaw* [110²]v; Pokwáp fię z tego przykłádu grzeźniku do powftánia *SkarŻyw* 168, 81, 440; *CzechEp* 294 *marg*; pomoż do powftánia/ záwołay ná mię: Młodzieńcze wftañ. niech ítára w złościách odmłodnie dużá moiá/ niech ożyie ná głos troy. *SkarKaz* 387b.

powstanie do czego (1): Day Boże nam do pokuty z grzechow/ do Sákrámentow kościelnych/ do dobrych vczyńkow/ w kthorych Chryftuła náyduiem/ ták prętkie y chętliwe powftanie. *SkarŻyw* 26.

powstanie czyje [*w tym: pron poss* (6), *G pron i sb* (4)] (10): then Pan tobie ma przyść ná powftanie twoie *RejPos* 30, 30v [3 r.]; *RejPosWstaw* 110v; *SkarJedn* 329; Grzechu ich [*ludzi zawiedzionych*] nie prágniem/ ále dobrego íwego/ y rychleyźzego powftánia ich/ wielce w Bogu prágniem. *SkarŻyw* 374, 598 *marg*; *WujNT Luc* 2/34; *SiebRozmyśl* [A3]v.

W połączeniu szeregowym (1): Vpros nám iuż wielebná panno z grzechow powftanijé/ boga gorące rozmyllanijé/ níłkié vpokorzenijé/ dobre a wefolé íkonanijé *OpecŻyw* 190.

W przeciwstawieniach: »powstanie ... upadek (*a. upad, a. upaść*) (8), skaranie (2), zatwardzenie i zaślepienie oczu« (11): Abowiem Pan Kryftus/ iednym polożon íełt ku powftánium/ á drugim ku wpáści *KrowObr* C3v; *RejPos* 27v, 28 *marg*, 30v [2 r.]; Boże [...] weyrzy ná nie [*na Greków*] [...] plagá twoiá niech fię im ták iáko Pháraonowi/ ná zátwárdzenie y zállepienie oczu ich nie obráca: ále ráczey ná powftanie ich *SkarJedn* 329; *SkarŻyw* 598 *marg*; *ReszList* 142; *WujNT Luc* 2/34; bo ten fyn twóy drogi/ Będzie tu zá nas wydan/ przez naród íwóy írogi: Iednym przedfię/ wiedz páнно/ będzie ná powftanie/ Drugim záś dla złości/ ná wieczné íkaránié. *SiebRozmyśl* Gv, [A3]v.

Wyrażenia: »duchowne powstanie« (3): O duchownym powftánium náłzym w tym żywode/ á iáko opuściwfy íprawy ziemskie/ niebiełkich ízukác mamy. *RejPosWstaw* 110v, [110²], [110³].

»z grzechów powstanie« [*szyk 7:4*] (11): Przez twé święté zmártwych wftanijé Zbawicielu dáy ná^m z náłfych grzechow powftanijé *OpecŻyw* 171 [*idem ArtKanc* F3v], 32v, 171v, 190; z grzechow

powstania żaden oprócz Pána dać nie może *LubPs T4 marg, T marg; RejPos 223v; SkarŻyw 440; ArtKanc F3v, F6v; LatHar 238.*

»powstanie z upadku« [szyk 1:1] (2): *RejPos 223v; W ktore niebespieczeństwo dlatego był W.M. bez wątpienia Pan BOg wpásć dopuścił/ áby iáko Dawidowym niekiedy/ ták teraz W.M. vpadkiem/ y z vpadku zaś zbáwiennym powstáním błędzącym owieczkom odiał wżeláką occálią rospáczenia ReszList 142.*

»powstanie ze złości« (2): *Rzucze lie rádząc do tey świętey zbroie Pána fwego/ á do tey tarczey mocney iego/ boć to iest zbroiá twoiá mocna wiará twoiá/ á powstanie ze złości twoich. RejZwierc 264, 265.*

Szeregi: »powstanie i nawrocenie« (1): *dał vpamiętanie [Pan Bóg Teofilusowi]/ y Bołkie w ferce iego nówiedzenie/ ku práwemu powstaniu y nawroceniu. SkarŻyw 172.*

»pociecha (a. rozmnozenie pociechy) a powstanie« [szyk 3:2] (5): *A ták tu możelz rozumieć iż lie zyáwił [Pan] dobrym ná pociechę wieczną á ná powstanie. RejPos 28; on [Pan] tu przyšzedł ná powstanie twoie/ á ná rozmnozenie káżdey pociechy twoiey. RejPos 30v, 28, 30, 30v.*

»powstanie i pokuta« [szyk 1:1] (2): *ci ostrożni á pilni stróżowie náłzy Aniołowie/ do pokuty nas y powstania vpomináią SkarŻyw 557; áby wam P. Bog ták groził/ iákoby wam dał pomoc do powstania/ y pokuty SkarKazSej 707b.*

»upadek i powstanie« [szyk 2:1] (3): *Otho/ wierz mi iż to dziecię iest lie zyáwiło á iest poštáwiono ná wielki vpadek y ná wielkie powstanie rozmáitým ludziom RejPos 28v, 28, 29. [Ponadto w przeciwstawieniach 6 r.]*

»uznanie a powstanie« (3): *Modlitwá áby Pan bog raczył dać vznánie á powstanie z grzechow LubPs T marg; RejPos 223v; vpadńmy przed thym strážliwym Máyeftatem Pána fwego/ áby nam raczył dać wczás vznánie náłze/ á powsthanie ze złości náłzych RejZwierc 265.*

»powstanie i lepszy život« (1): *Bonifacyuż/ [...] dobrą wolą ku powstaniu/ y lepšzemu životu zawždy w ferce nošil SkarŻyw 440.*

a. Obudzenie się i podniesienie ze snu (5) : *Bo ty wyelką hoynoćyá nápełniłz mą duffę/ Zá co ya cyebye nędznik wyecznye chwalić muffę/ Ná łófkku y w powstaniu cyebye wšpominájąc/ A ižeš moy obrońcá záváždy wyławyájąc. LubPs Pv; SienLek T[tt]v; Ptałzkowie ná šwitaniu wefele špiewáią/ nas wšzech ku powstaniu pieniem šwj m wzywáią ArtKanc F4v; Bliżyć się iuž czás powstania/ przebudź duřzo ciáło z špania/ przychodži czás šwitania. ArtKanc T4v, T4.*

2. Pojawienie się, zaistnienie; ortus *Mącz [w tym: czego (4)] (6) : Ortus, Powstanie/ Rodzay/ Początek/ Pokolenie. Mącz 268d; Tempestas Metaph. Pobudzenie/ powstanie/ poruřzenie yákich wielkich rzeczy. Mącz 443d, 468b.*

W przeciwstawieniu: »powstanie ... upadek« (1): *[Filozofowie badali rzeczy początek] powiedáiąc/ že iedného powstanie/ vpadek drugiego. Oczko 5.*

a. O Antychryście [czyje z kogo] (1) : *Antychristowe z żydow powstanie, iáko ma być rozumiane. CzechEp 410 marg.*

b. O wietrze (1) : *A morze/ z powstania wielkiego wiatru [vento magno flante]/ burzyć lie poczynáło. WujNT Ioann 6/18.*

3. *Wystąpienie przeciw, zbuntowanie się [przeciw komu, przeciw czemu, contra aliquem; w tym: czyje (2)] (4)* : Z ktorego [żywota *Fryderyka cesarza*] łącno pozna złość/ zdradę/ pychę/ niezbożność/ potwarz/ powtanie przeciw fwey włafney zwierzchności/ kilku Papieżow Rzymfkich *CzechEp* 400; im kto ieft pyżniejszy/ tym mniey dba o Bogá: á Antychrift będzie napyżniejszy y to prawdá, iáko fię iuż też to pokażáło w onym hárdym Papieskim przeciw Cefárzowi powstaniu, y przeciw inłzym pánom fwym. *CzechEp* 421, 55 *marg*; Tákże wżytkié práwá ták przyrodzoné/ iáko y piáné/ poeny/ y poftępki/ y ípifki do powtania *contra hostes patriae, perduelles* vczynioné/ przeciwko nim podniešioné/ y wykonané bydź máią. *SarnStat* 15.

4. *Zmartwychwstanie; resurrectio PolAnt, Vulg (52)* : które imię ma nád wżytko imię ná świecie: [...] wiátróm pokóy/ y vmárłym powtanie rofkázuie *BiałKat* 301; Wdzięczniejszyza ieft rzecz odrzucić nádzieię ludzká/ á ípušić fię ná Bofká/ y czekać od Bogá one⁸⁰ powtania/ ktorým záš ci będą przywroceni do żywotá *BudBib* 2.*Mach* 7/14; *BudNT Luc* 20/33, 36.

powstanie ku czemu (1): Przyšzczepienie do Chriřtuřá/ iáko do winney máćice: pogrzebieenie w śmierć iego: powtanie z nim ku chwale Bożey w nowošci żywotá *CzechRozm* 259v.

powstanie czyje [w tym: G sb i pron (13), pron poss (2)] (15): *RejAp* 168v; wielká mocá wydawali Ńwiádectwá Apořtořowie (o) powtaniu páná Ieřufa *BudNT Act* 4/33; Tákże też o Kroleřtwie niebiełkim y żywócie wiecznym: [...] pořwięceniu/ przez śmierć y krew Chriřtuřowę/ y powtanie iego od vmárłych: nie mogá [*nauczyciele*] żadnego ná řumnieniu iego vpewnić *CzechRozm* 111v; *CzechEp* 260, 317; *WujNT Rom* 1/4. *Cf* »powstanie umarłych«.

W połączaniach szeregowych (2): *RejAp* 117v; PRzetoż zániechawřzy mowy o poczátku wiáry Chriřtuřowej/ mieymy fię ku dołkonáłości: nie znowu zákłádáiąc gruntu pokuty od vczynkow martwych/ y wiáry w Bogá/ náuki krzczenia/ y rąk wkłádánia/ y powtania z martwych/ y řádu wiekuiřtego. *WujNT Hebr* 6/2.

W przeciwstawieniach: »pogrzebieenie, śmierć ... powstanie« (2): Bo iesli wádzeni znim ieřteřmy wpodobieńřtwo śmierć iego/ tedy y wpowtanie będziemy. *BudNT Rom* 6/5; *CzechRozm* 259v.

Wyrażenia: »powstanie z Christusem« (1): *CzechRozm* 259v *cf* *powstanie ku czemu*.

»powstanie z ciały swemi« (2): ktorzy iuż w wielkich rádołciach triumphuią przy tym Báránku řwoim řwiętym/ czekaíiąc záwołániá řwego á powtania s ciały řwemi/ á wieczney zapłáty řwoiey *RejAp* 117v, 168v.

»powstanie z martwych (a. z umarłych), od umarłych« = *resurrectio mortuorum a. ex mortuis Vulg, PolAnt [szyk 14:1] (8:7)*: niektorzy między wámi powiádaia/ że powřthánia z vmarłych nie máłz *Leop* 1.*Cor* 15/12, 1.*Cor* 15/13, *Philipp* 3/11; *BibRadz* 1.*Cor* 15/21; Lecż ktorzy dořtoyni řá wieku onego doięć y powtania zmartwych/ áni fię żeniá/ áni (zá mąż) idą. *BudNT Luc* 20/35; *CzechRozm* 111v; potym znácznie przez cudá/ przez powtanie od vmárłych y przez duchá ř. ktorego wzięł od Bogá/ y ktore⁸⁰ też znácznie wylał ná řwoie vcźnie/ okazány ieřt řynem Bożym. *CzechEp* 314, 295, 314, 317; owabym ktorým řpořobem zábieżał ku powtaniu z martwych. *WujNT Philipp* 3/11, *Luc* 20/35, *Act* 4/2, *Rom* 1/4, *Hebr* 6/2.

»powstanie od śmierci, z śmierci« [szyk 2:1] (2:1): A wydanie/ wkrzyżowanie/ śmierć/ y od śmierci powstanie człowiekowi tylko prawdziwemu należy/ á nie ániółowi duchowi *CzechRozm* 55; *CzechEp* 301 [2 r.]; [*BudArt* V4].

»powstanie umarłych (a. zmarłych)« = *resurrectio mortuorum* *Vulg*, *PolAnt* [szyk 8:1] (9): Chrytuśowe zmarłych wstanie okázuie/ y vmárłych powstanie/ iákie fie łtác ma. *Leop* 1.*Cor* 15 *arg*, 1.*Cor* 15/21; *BibRadz Act* 23/6; A o powstaniu zmarłych nie czytálišcie/ co rzeczono wam od Bogá mówiącego? *BudNT Matth* 22/31 [*przekład tego samego tekstu CzechEp*, *WujNT*]; *CzechEp* 282; [*Paweł zawołał*] Mężowie bráci/ iam ieft Pháryzeufz/ fyn Pháryzeufzow: o nádzieię y o powstanie vmárłych mnie *tu dziś ładzą*. *WujNT Act* 23/6, *Matth* 22/31, *Act* 24/21, 1.*Cor* 15/21.

»powstanie wieczne« (1): A tu dopirko fie nád tobą wypełni to błogóśławieństwo/ iáko y nád tymi ktorim tu on ná powstanie wieczne á ná pociechę wieczną/ iáko o nim tu Prorok powieða/ przyść raczył. *RejPos* 30v.

»powstanie do żywota wiecznego« (1): áleć on Krol wżezgo świátá nas zá náłze wstáwy vmieráiące/ wzowie ku powstaniu do żywotá wiecznego [*in aeternam resurrectionem vitae nos suscitabit*]. *BudBib* 2.*Mach* 7/9.

Przen (14) :

powstanie czego (10): á powstáną wierni ná powstanie żywotá wiecznego/ á niewierni w powstanie łádu groźnego á ftráźliwego. *RejPos* 0004; *GrzegŚm* 7 [2 r.], 11 [2 r.]; *BudNT Ioann* 5/29 [2 r.]; *WujNT Ioann* 5/29 [2 r.]. [*Zawsze przekład tego samego tekstu*].

powstanie czyje (1): *RejPosWstaw* [110²] *cf Zwrot*.

Zwrot: »powstaniem powstawać« (1): wżyfcy fie tedy pilnie o to łtárác mamy/ ábyfmy [...] iuz wczuli/ że Pan Krytuś w nas żywie/ przez ktorego y w on ołtátni dzyeń dáłá náłze wzbudzone być máią. Potym/ gdyż oprócz tego ieft y drugie powstanie náłze/ kthore pochodzi z onego pirwżezgo/ to ieft/ ktorým powstawamy w ninieyřzym wieku wstáwicźnie od łmierci żyda łtárego *RejPosWstaw* [110²].

a) Ten, kto daje zmarłychwstanie (3) :

powstanie czyje (1): ieft [*Chrystus*] onym namileyřzym łynem iednorodnym y włáfnym Bożym: ktory ma moc ná niebie y ná źiemii/ y imię nád wřzelkie imioná: y ieft náłzym powstaniem y żywotem *CzechEp* 260.

Szereg: »powstanie i żywot« (3): Iam ieft powstanie y żywot [*resurrectio et vita* *Vulg Ioann* 11/25]/ kto w mię wierzy/ choćby y vmárł/ żyw będzie *GrzegŚm* 43 [*idem*] 9; *CzechEp* 260.

5. Odrodzenie się [*czyje*] (2) : zacny narodzie Polłki/ [...] ty w wpadku ktory nád tobą ták blifko á znácznie záwiłł/ ledwo fie co poczuwałł [...]. Záczyń boię fie/ iż tylko ten káłek czáfu Seymowánia twego zołtáwił ci ielzczę P.Bog do pokoju á powstánia twego. *PowodPr* 6.

Szereg: »i powstanie i pomnożenie« (1): Dárowałeś [*królu Zorobabelu*] máłce łwey [*tj. ojczyźnie*] wřzytki pociechy łwoie. Wylałeś ná nię wřzytko łzczęście łwoie: w iey dobrym y powstaniu y pomnożeniu/ wřzytki dobrá łwe zámykáiąc. *SkarKazSej* 668b.

II. *Zamieszki, rozruchy, walka; consurrectio Mqcz, Cn (3) : Motus, Rufzenie/ záchwianie/ zwádá/ powftanie/ niepokóy/ zámiełzanie. Mqcz 234a; Bellum servile, Powftanie wzburzenie á woyna niewolnych ludzi. Mqcz 388d, 435c.*

Synonimy: I.1.a. obudzenie; 3. bunt, walka, wystápienie, zbuntowanie; 4. zmartwychwstanie; II. burda, rozruch, walka, zamieszka.

Cf **POWSTAĆ**

MN